

PLATON: Theaitetos

Diyalogundan Bir Bölüm

(.....)

200 - d

Sokrates – Araştırmamızın bu gidişi, yanlış sanıyı bilgi den önce inceleyip bilgiden yüzümüzü çevirmekle, yanlış hareket ettiğimizi gösteren bir kişinin her türlü sitemine tamamıyla hak kazandırıyor, değil mi? Halbuki bilgiyi tam anlamıyla açıklamadan, yanlış sanının özünü kavramak olanaksızdır.

Theaitetos – Şu bulunduğumuz durumda senin gibi düşünmekten başka çare yok, Sokrates.

Sokrates – O halde yeniden işe girişirken, bilgiyi nasıl tanımlayalım? Çünkü, daha bundan vazgeçecek değiliz sanıyorum.

Theaitetos – Sen vazgeçmezsen ben de hiçbir zaman vazgeçmem.

Sokrates – Öyleyse, çelişkiye düşmeden hangi biçimde en iyi tanımlayabileceğimizi söyle.

Theaitetos – Bundan önce dendiğimizle, Sokrates. Çünkü başkasını bilmiyorum.

Sokrates – Hangisiydi o?

Theaitetos – Doğru sanının bilgi olması. Hiç olmazsa doğru sanı yanılmazdır, ürünlerinin hepsi de iyi ve güzeldir.

Sokrates – Nehrin geçilen yerinde kılavuz «geçip geçmeyeceğimiz kendiliğinden belli olacak» diyordu, Theaitetos. Aynı şekilde bizim sorunumuzda incelememizi yaparak ilerlerken belki de önce bir engel gibi yolumuza dikilecektir. Fakat böylece kendi kendisini zorlamış olacaktır. Hâlbuki işi kendi halinde bırakmak hiçbir şeyi aydınlatmaz.

Theaitetos – Hakkın var. Öyleyse ilerleyelim ve araştıralım.

Sokrates – Öyleyse işimiz derhal bitecektir. Çünkü bir sanat var ki, bilginin bu olmadığını gösteriyor.

Theaitetos – Nasıl? Hangi sanat bu?

Sokrates – Kendilerine hatip ve özellikle muhakeme hatipleri denen en büyük bilgelik üstatlarının sanatı. Bunlar sanatları sayesinde karşılarındakine bir şey öğretmekle değil onda istedikleri sanıyı yaratmakla kandırırlar. Yoksa, hiçbir tanığı olmayan bir hırsızlık veya zorbalık olayının gerçeğini su saatinin izin verdiği o azıcık zamanda tam anlamıyla öğretecek derecede yüksek üstatlar olduğunu mu sanıyorsun?

Theaitetos – Hayır. Kuşkusuz ki bunu yapamazlar. Onların sanatı sadece kandırmaktan ibarettir.

Sokrates – Kandırmak da sanıyı kabul ettirmek gibi bir şey değil midir?

Theaitetos – Elbette.

Sokrates – Şimdi, hâkimler ancak gözle görmekle bilinecek bir şey hakkında gerçekten kandırılmış olsalar, sonra da Lorun hakkında yalnız işittiklerine göre yargıya varsalar, bilgisiz de olsalar, sorun hakkında doğru bir düşünce elde ettikleri için, doğru bir yargı vermiş olurlar. Ve doğru hâkim sıfatıyla yargılarını verirler.

Theaitetos – Tamamıyla doğru.

Sokrates – Bununla beraber, dostum, muhakemelerde bilgi ile doğru sanının ayrılığı kabul edilseydi, en ehil hâkim bile hiçbir zaman bilgi olmadan, doğru bir yargı veremezdi. Onun için, bunların birbirinden ayrı oldukları anlaşılıyor.

Theaitetos – Bunu birinin de söylediğini işitmiştim, Sokrates; fakat unutmuşum, şimdi gene aklıma geliyor. O diyordu ki kanıt (Logos) dayanan doğru sanı, bilgidir; bu kanıttan yoksun olanın ise, bilgi ile hiçbir ilgisi yoktur. Hatta hiç kanıtı olmayan şeyler— onun sözünü kullanarak söyleyeyim— bilinmez, fakat kanıtı olanlar bilinebilir.

Sokrates – Genel bir düşünce. Fakat o, bilinebilen bir şey ile bilinmeyen şeyi bundan sonra ayırıyordu. Şimdi sorunu senin de benim de aynı şekilde işitip işitmediğimiz meydana çıkar.

Theaitetos – Onu tekrar bulup bulamayacağımı bilmiyorum; fakat biri tarafından anlatılırsa herhalde izleyebileceğim.

Sokrates – O halde, rüyayı rüya diye işit; bizi ve bütün başka şeyleri oluşturan ilk öğelerin kanıtları olamayacağını bazı kişilerin söylediklerini ben de işittiğimi sanıyorum. Kendinden ve kendiliğinden var olan herşeye sadece bir ad verilebilir; hakkında başka hiçbir şey söylenemez; ne var olduğu iddia edilebilir ne de var olmadığı.

Zira böylece onlara varlık veya yokluk bağlanmış olur; halbuki yalnızca onu söylemek istiyorsak, kendisine başka hiçbir şey katmamalıyız. Gerçekten onlara hiçbir zaman ne «kendisi» ne «şu» ne «her biri» ne «yalnız» ne «bu»yu ne de bu türlü herhangi bir şeyi eklemeli; zira her yerde kullanılan her şeye eklenen bu sözcükler eklendikleri şeylerden başka bir şeylerdir. Fakat ona dair bir şey söylemek mümkün olsaydı, ona ait bir kanıt imkân olsaydı, hiç katıksız ifade edilebilirdi. Oysa bu ilk öğelerden herhangi birini, bir kanıtın yardımı ile ifade etmek olanaksızdır; zira bunlar ancak kendi adlarıyla çağrılabilirler; bir ad; işte onların biricik mülkleri, buna karşılık, bunlardan bireşmiş olanlar, esasen bireşik oldukları için, aynı şekilde adları da birleşerek bir kanıt olurlar; zira kanıtların bütün özü adlarının birleşmesinden ibarettir. Demek oluyor ki, öğeler kanıtsızdırlar. Bilinemez, fakat algılanabilirler; birleşik şeyler ise bilinebilir, ifade edilebilir ve doğru sanı olarak düşünülebilirler. Onun için, kanıt olmaksızın doğru bir sanıyı kavrayan kimsenin ruhu, gerçeğine neden olmuştur; fakat bilgiye değil; öyle ya: bir konu hakkında açıklama veremeyen bir kişinin bu konu hakkında bilgisi yok demektir. Fakat kanıtı da katarsa, söylediğim bütün nitelikleri taşır, bilgiye de tam anlamıyla sahip olur. İşittiğin rüyaya uyuyor mu bu? Yoksa uymuyor mu?

Theaitetos – Tamamıyla uyuyor.

Sokrates – O halde bilginin kanıt dayanan doğru sanı olduğunu söyleyen bu tanımdan hoşnut musun?
Theaitetos – Elbette.

Sokrates – Demek Theaitetos, birçok bilgelerin uğruna saçlarını ağartıp bir türlü bulamadıkları şeyi şimdi biz bulmuş oluyoruz?

Theaitetos – Hiç olmazsa, Sokrates, şimdi ileri sürdüğünüz söz, bana doğru gibi geliyor.

Sokrates – Gerçekten bu, doğru gibi geliyor. Çünkü, gerçekten, kanıt ile doğru sanı dışında daha ne gibi bir bilgi olabilir? Yalnız bir şey hoşuma gitmiyor.

Theaitetos – Hoşuna gitmeyen nedir?

Sokrates – Söylenenlerin en nefisi: yani öğelerin tanınmaz olup bütün birleşiklerin tandık olması.

Theaitetos – Böyle değil midir?

Sokrates – Şunu bilmeniz gerekir: bütün açıklama sırasında kullandığı örnekler, denilebilir ki bizim için bu sözün bir türlü güvencesi gibidirler.

Theaitetos – Hangi örnekler?

Sokrates – Yazının heceleriyle harfleri. Yoksa bu fikri iddia edenin bu sırada başka bir şeyi göz önünde tuttuğunu mu sanıyorsun?

Theaitetos – Hayır, o bunu göz önünde tutmuştur.

Sokrates – O halde bunları tekrar ele alıp inceleyelim, ya da, daha iyisi, bunu kendimize uygulayarak harfleri ne şekilde öğrendiğimize bakalım. Her şeyden önce: hecelerin açıklandığı, ama harflerin açıklanmadığı doğru mudur?

Theaitetos – Öyle sanıyorum.

Sokrates – Ben de tamamıyla böyle düşünüyorum. Diyelim ki, Sokrates adının ilk hecesi hakkında sana şunu soruyorlar: aziz Theaitetos, söyle bakalım SO nedir? Ne diye cevap verirsin?

Theaitetos – S ile O diye cevap veririm.

Sokrates – Bu, hece hakkında bir açıklama değil midir?

Theaitetos – Evet.

Sokrates— Pekâlâ. Şimdi aynı şekilde S'nin de açıklamasını ver.

Theaitetos – Nasıl olur da bir öge gene bir öge ile ifade edilebilir Sokrates? Zira S sessiz bir harftir. Sadece bir gürültü, dilin bir fısıltısıdır. B ve başka birçok sessiz harfler ise, büsbütün gürültüsüz, fısıltısızdırlar. O halde, bu harflere, açıklanamaz demek tamamıyla doğrudur. Bunların içinde en açık olan yedisi (yani sesli harfler) sadece bir ses çıkarırlar; fakat hiçbir açıklamaları yoktur.

Sokrates – İşte, dostum, bilgi hakkında bir noktayı aydınlatmış olduk.

Theaitetos – Kuşkusuz.

Sokrates – Fakat şimdi ne olacak? Öğenin (harfin) bilinemez, fakat hecenin bilinir olduğu sözünü doğru olarak kanıtlamış olduk mu?

Theaitetos – Öyle sanıyorum.

Sokrates – Pekâlâ. Şimdi acaba heceyi iki harften ibaretle iki harf, harfler ikiden çoksa bütün harfler diye mi, yoksa harflerin birleşmesinden meydana gelmiş belirli bir bütün şekil diye mi alalım?

Theaitetos – Benim düşünceme göre bütün harfler diye alalım.

Sokrates – O halde, şu iki tane harfe: S ile O'ya dikkat et. İkisi birden benim adımın ilk hecesini oluştururlar
heceyi tanıyan bir kişi, aynı zamanda iki harfi de tanıyacaktır. Değil mi?

Theaitetos – Kuşkusuz.

Sokrates – Demek ki S ile O'yu tanır.

Theaitetos – Evet.

Sokrates – O halde? İkisinin de onca bilinmemesine karşın ikisini de tanıyacak mıdır?

Theaitetos – Fakat bu çok acayip ve mantıksız bir şey olurdu, Sokrates.

Sokrates – Fakat ikisini beraberce tanımak için her birini başlı başına tanımak gerekiyorsa, hece hiç öğrenilmek istenmediği zamanda mutlaka harflerin önceden öğrenilmesi gerekir. Böylece, güzel açıklamayı elimizden gene kaçırmış olduk.

Theaitetos – Evet, hem de tahmini aşan bir hızla.

Sokrates – Bu da onu iyice muhafaza edemememizden oldu. İhtimal ki heceyi bir sıra harfler gibi değil de, başlı başına bir anlamı olan ve harflerden başka bir şey olan, harflerden oluşan bir tek bütün diye almamız gerekirdi.

Theaitetos – Evet, kuşkusuz ki, bu ötekine kıyasla, daha doğru olurdu.

Sokrates – Onu incelememiz, bu kadar önemli ve şerefli bir iddiayı korkakçasına terk etmemiz gerekir. *Theaitetos* – Terk etmemeliyiz.

Sokrates – O halde, şu şimdi söylediğimizi kabul etmiş olalım: hece biri birine uygun öğelerden oluşan bir tek toplu bir bütündür. Bütün harflerde, başka bu gibi durumların tümünde de böyledir.

Theaitetos – Pekâlâ.

Sokrates – O halde, parçaları olmaması gerekir.

Theaitetos – Neden?

Sokrates – Çünkü parçaları olsaydı, bütün de parçaların toplamı olurdu. Yoksa, parçalardan oluşan bir bütünün de parçalarından büsbütün başka bir tek bütün olduğu düşüncesinde misin?

Theaitetos – Evet.

Sokrates – Şimdi, toplam ile bütün, sence aynı şey midirler, yoksa başka başka şeyler midir?

Theaitetos – Bu konuda gerçi emin değilim; fakat mademki daima cesaretle cevap vermemi istiyorsun, ben de ne hırsa olsun, söyleyeceğim; bunlar başka başka şeylerdir.

Sokrates – Cesaretini beğendim,

Theaitetos; fakat sorunu da aynı şekilde beğenip beğenmeyeceğime bir bakalım.

Theaitetos – Evet, bakmamız gerek.

Sokrates – Demek ki şimdiki iddiamıza göre «bütün» ile «toplam» ayrı ayrı şeylerdir, değil mi?

Theaitetos – Evet.

Sokrates – Şimdi ne olacak? Toplam ile «hepsi» de ayrı şeyler midir? Örneğin bir, iki, üç, dört, beş, altı, bir de iki kere üç veya üç kere iki ya da dört iki daha, ya da üç iki daha ya da bir daha, derken aynı sayıdan mı, yoksa ayrı sayılardan mı söz ediyoruz?

Theaitetos – Aynı sayıdan.

Sokrates – Altıdan başka bir sayıdan mı?

Theaitetos – Hayır.

Sokrates – Demek ki ifade şekillerinin her birinde toplam olan altıyı ifade ediyoruz.

Theaitetos – Evet.

Sokrates – Öyleyse «hepsi» demenin hiçbir anlamı yoktur, değil mi?

Theaitetos – Öyle.

Sokrates – Bu, altıdan başka bir şey demek midir?

Theaitetos – Hayır, başka bir şey değildir.

Sokrates – O halde, hiç olmazsa sayılardan oluşan şeylerde toplamı ile hepsi aynı şeydirler, öyle değil mi? *Theaitetos* – Evet.

Sokrates – Stadion⁵ için de aynen böyle değil midir?

Theaitetos – Evet.

Sokrates – Bunun gibi ordunun sayısı vardır ve bu türlü her şey böyledir. Çünkü her şeyin sayısının bütünü, varlığının bütünü demektir.

Theaitetos – Evet.

Sokrates – Fakat bir şeyin sayısı parçalarından başka bir şey demek midir?

Theaitetos – Başka bir şey değildir.

Sokrates – Parçaları olan bir şey, parçalarından meydana gelmez mi?

Theaitetos – Besbelli.

204 - e (.....)